

vo, keď vychádzajúc z tvarovej podobnosti, umožňuje prelnanie významov napadnutia polovice sveta a napadnutia ľudských mozgov.

V porevolučnej Sládkovičovej tvorbe sa v súvislosti so vstupom rétorickej do jeho poézie začína objavovať expresívny typ metafory. Expresivnosť súvisí aj so zvýšením apelativnosti a charakterom tém – zúfalé polozenie národa, odrodilstvo a zvratenosť sveta, pri ktorej sa autor dostáva vo výraze až k metafore divadla a trhu. Ako kruté divadlo sveta je metaforizované dobytie Sihote Turkami: *čiernou perutou trepe anjel zhuby / posledný čaká dej spoza opony* (Grof Mikuláš Šubič Zrínsky na Sihoti). V Svatomartiniáde je to metafora sveta ako trhu a zákonného zbojstva: *Ale na trhu žitá sveta toho / boh všetko človek zdarma ti nedá nič. / s rozkazom zbojným potreba predstava, hrmiac: daj bohu dušu, mne pemaze!* Oba uvedené príklady sú zároveň aj ukázkou približovania sa neskoršej Sládkovičovej metafore k alegórii.

Sládkovičova expresívna metafora stavia na odpudzujúcich obrazoch, často sa dotýkajúcich telesnosti, smilstva, mučenia a vraždy. V *Grófovi Mikulášovi*, v snovej vložke, kde sa objavuje motív s'atia Jána Krstiteľa, sa v súvislosti s Herodiadou a Salome objavuje metafora smerujúca k nadávke: *a cudzoložná dračica zloducha / čos pošepkáva hádaťu do ucha*. Expresívne je aj zobrazenie tvare Herodiady: *i vidí kruhy kol oči smilnice / to puta su, to oblaky temnice*. V básni *Odrodilcom* dostáva práve odrodzenie sa výraz v takejto metafore: *dcera slávy nevesta nebies cudzoloži*. V *Svatomartiniáde* nájdeme aj metaforický obraz slova *t'archave nechúťou, / rodace burku v zbere*. Expresivitu do obrazu vnáša spojenie kladnej a zapornej hodnoty (t'archavé nechúťou) a svoju úlohu zohráva aj telesnosť metafory. V citovanom diele nájdeme aj metaforu s vehikulom mučenia a vraždy: *čo z tela cirkvi božej / odrezuje nôž nevery nevernej, o situácii v slovenskom narode sa hovorí takto: Slepota drží nôž v za'atej pasti, / nôž samovi aha – krvozrady handžár / nedá si vymknúť nekajúci zločin*. O neobyčajnom básnickom zmysle pre detail a vysokom semantickom zaťažení slova svedčí aj druh noža, ktorý sa objavuje vo veršoch:

Metaforu dokaže básnik vytvoriť aj prostredníctvom svojich typických zloženín, keď hovorí o *slavožrutoch* (Svatomartiniáda).

Metafora často umocňuje svoj účinok spojením s antonymami. Vysoká frekvencia antonym u Sládkoviča (ale aj u ostatných štúrovcov) súvisí s protikladnosťou ako jednou zo základných črt romantizmu. Najfrekvencovanejšou antonymickou dvojicou v Sládkovičovej poézii je dvojica *nebo – zem*, ktorá súvisí s ďalšími dvojicami, ako *krása – špatnosť, láska – nenávisť, božstvo – ľudskosť, duch – telo*. Tieto dvojice v kontexte *Maríny*, ale aj ďalších autorových diel môžeme považovať za synonymné. Na druhom mieste (čo d o frekvencii) sú dvojice s významom *bytie – nebytie*, napríklad, *kolíska – hrob, vzkriesenie – umučenie, žiť – mrieť, spraviť – zhubiť*.

Napriek polarizácii uvedených pojmov sa Sládkovič snaží o ich *objatie*, tieto *nebesko-zemské objemy* (Marina, s. 141) vyjadruje potom aj metaforic-

ky. V 99. strofe *Maríny* je spojivom medzi nebom a zemou personifikovaná láska: *Čože mohutné časy získali, / rozlúčiac nebo od zemi? / Láska na zemi nebo stvorila / Podobne sa harmonizuje aj vzťah medzi životom a smrťou: Zúfal by život v večnej jednote, / premeny plodia sladkosť v živote, / umrieť chce, čo sa zostará / sladký zisk nosí aj horká strať / tak smrť životom len slávne vráta / do nesmrtnosti otvára* (Marína, s. 173). Oproti predchádzajúcemu príkladu je tu rozdiel v tom, že sa personifikujú členy antonymickej dvojice, pričom smrť sa personifikuje ako všeobecný pojem, pri živote ide o personifikáciu životov jednotlivcov (plurálny tvar *životom*). Uvedený postup umožňuje vytvoriť vizuálny typ metafory, vyjadrujúcej priestorovou zmenou zmenu v charaktere času.

Metafora za pomoci antonym vyjadruje aj protiklad nízkeho a vysokého, pojmov, ktoré bežne fungujú aj v lexikalizovanom metaforickom význame. Sládkovič však tieto pojmy nanovo metaforizuje tým, že ich začleňuje do genitívnej metafory: *„Slávno je, drahá, / dávať sa z výšin ľudského blaha / v biedne nízko pohromy* (Marína, s. 244). Antonymickou metaforou sa vyjadruje aj protiklad *svet – my*: *svet je studený, my vreli* (Marína, s. 155).

V súvislosti so zmyslovou názornosťou, o ktorej hovorí V. Kochol, môžeme pri metafore konštatovať, že Sládkovič používa okrem vehikula vizuálneho a auditívneho charakteru, ktoré je najčastejšie, aj vehikulum súvisiace s čuchom: *Spievaj len, spievaj a z duše milej / vôňu ružovu rozlievaj* (Prosba), s chuťou: *vyschlí blénové prúdy očí* (Veliký pôst) a ojedinele aj s hmatom (hoci slovo hmat treba brať cum grano salis): *Ticho mreli srdca stisnuté v preši bolesti* (Duma pohrobna). Stretávame sa aj s metaforou synestetického charakteru: *mňa len slovenské hlasy ukoja / tými dušu mojuovej* (Prosba), prípadne s metaforickým obrazom, kde jednotlivé metafory využívajú vehikulá vnímané rôznymi zmyslami: *Láska nebeská je vetrik juha, / duše sú strunky strieborné, / rám tých strún pekná večnosť dúha, / blesky strún blesky sú zorné* (Marína, s. 262). Pri materializácii abstraktných pojmov sa hojne využíva genitívna metafora, čo tiež vidieť v uvedených veršoch (*večnosť dúha*).

Jedným zo spôsobov materializácie abstraktných pojmov je ich personifikácia, ktorá dostáva charakter alegorickej postavy: *Z nízko takto tvorí duch večný / trón, kde si sláva sedáva* (Detvan, s. 250).

Sládkovičova metafora má veľmi často synekdochický charakter: *tak útlost' devy sa podopiera / na silné druha rameno* (Marína, s. 245). V uvedenom príklade ide o personifikačnú metaforu. To preto, lebo pri metafore synekdochického charakteru je časť, ktorá nahrádza celok metaforizovaná tým tak, že sa jej pripisuje niečo, čo je charakteristické pre celok. V uvedenom prípade, keď útlost' nahrádza devu, je útlost' metaforizovaná do podoby devy. Podobným typom metafory je osamostatnenie sa citového pr'ejavu človeka (alebo ľudskej činnosti), pričom uvedený prejav je personifikovaný do podoby člo-